

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «КОХАННЯ» ТА ОСОБЛИВЛОСТІ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ПРОЗІ

В.О. Лугай, Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут Філології

студентка групи ФАНм-1-19-2.0д, VI курс, спеціальність Філологія. Мова і література (німецька)

Науковий керівник: Шапочкіна О. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської філології.

Дослідження присвячене комплексному аналізу концепту КОХАННЯ в німецькому художньому мовленні. Будучи невід'ємним компонентом духовної культури, концепт КОХАННЯ за своєю універсальністю проявляє в різних мовах певну специфіку вербалізації, зумовлену властивою мовцям суб'єктивністю інтерпретації навколишньої дійсності, що становить очевидний інтерес для лінгвістики. Кохання є одним із фундаментальних прагнень людини подолати свою окремість і самотність. У роботі застосовано метод комплексного аналізу концепту КОХАННЯ в художній прозі, де функціонально й структурно втілюється прагматика тексту, що реалізує себе лише в мовних засобах. Мова ж, закріплюючи тисячолітній досвід інтроспекції багатьох поколінь, виявляється найнадійнішим провідником у внутрішній світ людини щоразу, коли ми маємо справу з таким світом, і це значно більше, ніж може запропонувати сучасна психологія (Ю. Апресян).

Ключові слова: *концепт, кохання, картина світу, гендерний підхід, фрейм, архетип.*

Постановка проблеми в контексті сучасної філології зумовлена необхідністю поглибленого вивчення способів відбиття світогляду в мові як елементі цілісної етнічної самосвідомості мовця в умовах прогресуючого міжкультурного діалогу; наявністю комунікативних збоїв, що відбуваються через розбіжність картин світу. Такі явища є неминучою характеристикою міжкультурного спілкування й потребують лінгвокультурного тлумачення. Однак робіт, які б розв'язували зазначені проблеми комплексно, охоплюючи не тільки план вираження, а й план змісту, все ще бракує.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні, класифікації, узагальненому аналізі засобів об'єктивації концепту КОХАННЯ в німецькому та українському художньому тексті.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- виділити змістові характеристики концепту КОХАННЯ в концептуальній картині світу представників німецької та української лінгвокультур;

- створити номінативне поле «Liebe» та схарактеризувати його асоціативну, синонімічну й антонімічну семантичні зони;
- на основі положень шкіл конструкційної граматики Ч. Філмора та когнітивної лінгвістики Р. Ленекера визначити й класифікувати концептуальні ознаки лексем «кохання», скласти перелік типових семантичних ролей і фреймових структур, властивих інтерпретаційному полю концепту КОХАННЯ;
- установити закономірності реалізації концепту КОХАННЯ в процесі метафоричної номінації, виділити стереотипи, гешталти, архетипи, які є основою для формування інтерпретаційного поля зазначеного концепту.

Аналіз останніх публікацій. Концепт КОХАННЯ має досить широкий репертуар різнорівневих засобів мовної об'єктивації, які дотепер у сучасній германістиці залишаються недостатньо вивченими, оскільки лінгвісти досліджують або лише окремі його складники (М. Браун, В. ФричРеслер, А.Гузе, П. Хартман, Г. Огаркова, В. Ємельянова, С. Валиуліна), або торкаються зазначеного концепту опосередковано (У. Клетт, Е. Ніфре, Г. Шефер, В. Колесов, І. Широкова, О. Каштанова, С. Мартинек, Р. Аюпова). Аналізуючи внутрішню організацію концепту КОХАННЯ, російські та вітчизняні дослідники зазвичай спираються на загальновідому чотиришарову структуру, запропоновану Ю. Степановим. Однак цей підхід все ще залишається дискусійним (В. Карасик, Г. Слишкін, О. Афанасьєва).

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом дослідження є концепт КОХАННЯ, вербалізований у німецькому художньому тексті. Дискусійне та усталене в тлумаченні терміна «концепт» з погляду когнітивної семантики розглянуто типологічні параметри концепту КОХАННЯ, встановлено місце в таксономії концептів, у концептуальній і мовній картинах світу; досліджено теоретичні засади виникнення концептології в німецькому мовознавстві, новітні підходи в описі концепту LIEBE в Німеччині. Поняття «концепт» тлумачиться як основна одиниця національного менталітету, який відображає специфічний індивідуальний і груповий способи світосприйняття й

світорозуміння, які задаються сукупністю когнітивних і поведінкових стереотипів і установок.

Науковці почали розробку зіставного аспекту концепту КОХАННЯ – у німецькій і російській лінгвокультурах фреймову структуру вивчає І. Широкова [10, с. 72-73]. Зіставному вивченню філософсько-філологічного аспекту КОХАННЯ присвячено докторську дисертацію М. Красавського [6]. Як одиниця когнітивної лінгвістики концепт КОХАННЯ повинен реалізовувати свої ознаки та властивості в метафоричних моделях, оскільки культура духовна й поведінкова наявна в лексичній семантиці переважно у вигляді конотацій (Ю. Апресян) [11].

Обґрунтовано методологію дослідження на основі аналізу німецькомовних словників схарактеризовано базовий складник концепту КОХАННЯ, за допомогою пакету прикладних програм Excel створено частотний словник лексики, виявлено структуру та побудовано модель номінативного поля «Liebe». Виявлено низку концептуальних метафор і здійснено перелік корелятивів концепту КОХАННЯ як референта метафори.

Узагальнення словникових даних та матеріалу з текстів художньої літератури дало змогу виокремити 6 типів тлумачень лексеми «Liebe /кохання /любов» із 20 ролями: 1) Об'єктний імперсонал «Liebe /кохання /любов» спричиняє сильне душевне почуття, глибоку прихильність істоти однієї статі до істоти іншої статі, реалізується в ролі хабітуального прогресива. 2) Об'єктний імперсонал «Liebe /кохання /любов» у ролі каузатора породжує стан душі, коли радіють чиємусь благові. Любов цього типу виникає з природного інстинкту й позбавлена схильності оцінювати предмет за ступенями його якостей. 3) Функція об'єктного імперсоналу «Liebe /кохання /любов» у ролі еволюційного тоталітативу підкреслює фізіологічний, статевий потяг до особи протилежної статі. 4) Функція об'єктного імперсоналу «Liebe /кохання /любов» у ролі еволюційного веритиву розкриває схильність характеру: доброта, професійність, любов до тварин, до речей, до життя. 5) Функція об'єктного імперсоналу «Liebe

/кохання /любов» у ролі малефактиву часто реалізується у вигляді персоніфікованого кохання. 6) Інструментом мети є об'єктний імперсонал «Liebe.»

У ході дослідження встановлено основні семантичні характеристики лексем, що об'єктивують концепт КОХАННЯ в різних жанрах; схарактеризовано фреймові структури; розглянуто функції денотатів базового та периферійного шарів. На прикладі конкретних іменників продемонстровано значення та особливості функціонування в художньому тексті лексем, що увійшли до складу частотних таблиць, та доведено правомірність співвідношення їх з номінативним полем «Liebe». Для аналізу обрані асоціати «Duft /аромат», «Augen /очі», «Haar /волосся», «Seele /душа», «Gesicht /обличчя» та синоніми «Lust /задоволення, пристрасне бажання» й «Leidenschaft /страждання, пристрасть», для яких характерна різна частотність чергування. Аналіз проведено із застосуванням ґендерного підходу на матеріалі суцільної вибірки мікроконтекстів із творів про кохання. Його результати порівняно з мікроконтекстами з творів нейтрального змісту і з мікроконтекстами, вилученими з еротичних творів. Виявлено, що асоціати та синоніми формують периферійний шар концепту. За допомогою лексеми «Duft /аромат» репрезентуються предметний, асоціативний, компаративний і посесивний фрейми. Лексема «Leidenschaft /страждання, пристрасть» формує: - акціональний фрейм, схеми дії, каузації: ґештальт «освідчення». Сценарії: (чоловік- актант) боїться поговору й радить їй (жінці-бенефіціанту) приховувати пристрасть; якщо твоя (чоловік-бенефіціант) пристрасть згасла, я (жінка-актант) приїду й з'ясую причину; якщо є подарунок, то пристрасть жінки пожвавлюється; - предметний фрейм, кваліфікативна схема, сценарії: чоловік розповідає про те, який він пристрасний; пристрасть спалахує і згасає після декількох зустрічей; страждання – це розлука; пристрасть – тимчасова неприємність; жінка страждає; побачення пристрасне; - предметний фрейм, кваліфікативна схема разом з акціональним фреймом, схемою дії зображують психологічний стан.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, концепт КОХАННЯ розглянуто комплексно, враховано не тільки план вираження, а й план змісту, проаналізовано надбання різних жанрів художньої прози. У роботі розглянуто лінгвістичне віддзеркалення стереотипізованої поведінки та мовленнєвих реакцій, тому концепт КОХАННЯ тлумачився як соціоуніверсальний лінгвокультурний та лінгвокогнітивний. Методологічним підґрунтям дослідження концепту стали положення шкіл конструкційної граматики Ч. Філмора [1] та когнітивної лінгвістики Р. Ленекера [3]; крім того застосовано семантично-рольовий підхід і фреймовий аналіз. Семантичний аналіз лінгвістичних словників дає змогу констатувати реалізацію в німецькій та українській мовах 6 типів значень «кохання», а застосування семантичнорольового підходу уможливорює розподіл їх між 20 семантичними ролями.

Подальшого детального вивчення потребують концепти КОХАННЯ, які репрезентуються в скарбниці різних епох і родів німецької та української літератур. Умовами розгляду проблеми можуть бути як етнолінгвістичний, так і зіставний аспекти. Окремого ґрунтового дослідження вимагає виявлений зсув з площини чуттєвості на площину розсудливості в сучасній любовній літературі. Зацікавленість викликає також соціолінгвістичний план гендерного напрямку досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Filmor C., W. (Hrsg.) Liebe 2000. Konzepte von Liebe in der populären Kultur heute, Bardowick, 2002.
2. Fromm, E. Die Kunst des Liebens. München 2001.
3. R. Leneker. Über die Liebe oder Platons Gastmahl. Meiner, Hamburg. 1994
4. Аліфіренко М. Ф. Когнітивно-семіологічні аспекти лінгвокультурології / Микола Федорович Аліфіренко // Питання когнітивної лінгвістики. – 2006. – № 1 (007). – С. 36 – 44.
5. Жигоренко І. Ю. Концепт «LIEBE» у німецькомовній драмі / І. Ю. Жигоренко // Новітня філологія. – № 15 (35). – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. – С. 36–58.
6. Красовський М. Л. Теорія семантичних полів/ М.Л. Красовський // Питання мовознавства. – М., 1971. – № 5. – С. 101 – 113.

7. Мінькова І. Ю. Концепт «кохання» у німецькій, українській та російській лінгвокультурах (на матеріалі соціопсихологічних тестів) / І. Ю. Мінькова // Семантика мови і тексту : IX Міжнародна наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ : Видавничодизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – С. 268–271.
8. Пименова М.В. Коды культуры и проблема классификации концептов / М.В. Пименова // Язык. Текст. Дискурс : Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК. – Выпуск 5 / [под. ред. проф. Г.Н. Манаенко]. – Ставрополь : Изд-во ПГЛУ, 2007. – С. 79 – 86.
9. Сімонок В. П. Мовна картина світу: взаємодія мов //Х.: Основа. – 1998.
10. Широкова І. Ю. Семна структура концепту КОХАННЯ в україномовних та німецькомовних замовленнях // Научные исследования-2011: материалы VII Международной научно-практической конференции по юридическим, философским, филологическим и педагогическим наукам, 16 февраля 2011 г. – Горловка, 2011.– С. 70–73.
11. Ю. Д. Апресян, И. М. Богуславский, Л. Л. Иомдин, А. В. Лазурский, В. З. Санников Л. Л. Цинман: 1989, Лингвистическое обеспечение системы ЭМАН-2. Москва: Наука.

The research is based on a complex analytical concept of LOVE in German literature. As an integral part of the spiritual culture, the concept of LOVE for their universality in different languages is manifested in a special verbalization, based on the power of the subject of the external interpretation of the environmental capacity, which is of interest to each other. Love is one of the most basic needs of men, its surroundings and unity to overwhelm. The method of complex analysis of the concepts of love in fiction is expressed in the work, in the texture of the pragmatics, which is only on the verbal truth, functional and structurally practiced. The language, the daily experience of self-promotion and many generations, is the most important part of the inner world of men, which can be worked with a sunny world, and can be used as a modern day.

Key words: concept, love, picture of the world, gender approach, frame, archetype.